Ātrums vai maksimāls tautsaimniecisks labums?

Maksātnespējas procesa ātrums vai maksimāls ilgtermiņa labums tautsaimniecībai ir atgūt pēc iespējas vairāk līdzekļu kreditoru interesēs un, vēlamajā variantā, atjaunot uzņēmuma maksātspēju

Tas ir būtiskākais jautājums, uz ko būtu jāatbild maksātnespējas nozares politikas pamatdokumentam.

Dienas Biznesa rīkotajā apaļā galda diskusijā, kas veltīta maksātnespējas problēmām, uzņēmēji, tajā skaitā ārvalstu investori, Valsts kontrole, kā arī paši administratori norādīja uz vairākiem problēmu aspektiem maksātnespējas procesā, kuru efektīvam risinājumam sākotnēji būtu nepieciešams pilnvērtīgs informācijas apkopojums un uz tās pamata skaidri definēts nozares politikas dokuments ar konkrētiem sasniedzamajiem maksātnespējas procesa mērķiem. Tam būtu jānovērš patlaban nereti vērojamā dilemma maksātnespējas procesa administratoru darbībā, nosakot, vai procesa ātrums var būt svarīgāks par ilgtermiņa saimniecisko labumu: maksimāli lielu naudas līdzekļu atgūšanu kreditoru interesēs un, ideālā gadījumā, paša uzņēmuma saimnieciskās darbības atjaunošanu. Uz šāda nozares dokumenta pamata tad arī būtu jāveido attiecīgie grozījumi normatīvajā regulējumā. Šajā kontekstā arī ir jautājumi par iespējām palielināt kreditoru lomu, tostarp arī administratoru izvēlē, kreditoru drošības garantijām un arī administratoru vietu maksātnespējas procesā, piemēram, padarot tos par tiesu sistēmai piederīgām personām līdzīgi notāriem un zvērinātiem advokātiem. Tādējādi katrs administrators personiski ar savu darba pieredzi un reputāciju būtu atbildīgs par to, vai viņam arī turpmāk būs darbs un vai viņam tiks vai tomēr netiks uzticēta jaunu maksātnespējas procesu īstenošana. Tikmēr Tieslietu ministrija ir piesardzīga, uzskatot, ka radikālas pārmaiņas nozares regulējumā nav nepieciešamas, norādot uz papildu līdzekļu piešķīrumu Maksātnespējas administrācijai (MNA) pilnvērtīgai datu vākšanai un uzskaites nodrošināšanai, kā arī atzīstot nozares politikas izstrādes nepieciešamību.

> Nozares politikas dokumentam būtu jābūt, un savulaik tāds arī bija – turklāt veseliem desmit gadiem, taču ekonomiskā krīze piespieda veikt grozījumus maksātnespējas jomā bez rūpīgas izpētes un pamatojuma,
>
> **Gaidis Bērziņš**, Saeimas Juridiskās komisijas priekšsēdētājs

Primārais – dati

«Jāpārtrauc izdarīt grozījumi normatīvajos aktos un jāpārtrauc jaunu likumu ražošana, veco likumu uzlabošana kosmētiski vai revolucionāri, jāsāk domāt par to, kāpēc likums nestrādā, bet bez visaptverošiem datiem to nevar izanalizēt. Arī administratori ir nostādīti ķīlnieku pozīcijā,» norāda Ārvalstu investoru padomes (ĀIP) Latvijā Maksātnespējas darba grupas vadītāja Ilze Znotiņa. Viņa uzsver, ka ĀIP vadībā tiek veikta izpēte, apkopojot ziņas par visiem 9500 maksātnespējas procesiem – aktīviem, atgūtajiem līdzekļiem, procesa izmaksām, lai noskaidrotu, kas ir noticis maksātnespējas jomā kopš 2008. gada. Rezultāti būšot pieejami tuvākajā laikā. Pētījuma fokusā bijis jautājums, cik ātri aktīvi atgriežas ekonomikā un cik daudz naudas tiek atgūts. Tāpat pētījums sniegšot kopainu par ļaunprātīgajiem maksātnespējas gadījumiem.

Vajadzīgs mērķis

«Savu viedokli balstām uz tiem datiem, kas iegūti revīzijā,» tā Valsts kontroliere Elita Krūmiņa. Viņa norāda uz revīzijas secinājumu: notiek reaģēšana uz sasāpējušām problēmām, veicot grozījumus, kaut arī bieži vien neesot skaidrs, kurā virzienā šie grozījumi mērķēti. «To, kas būtu bijis jādara valstij, šobrīd cenšas izdarīt ĀIPL, veicot pētījumu: ir jāsaprot situācija, jāidentificē problēmas, jānosaka prioritātes, un tikai pēc tam, kad izveidots plānošanas dokuments, jāveic arī grozījumi normatīvajos aktos,» uzsver E. Krūmiņa. Viņa atzīst, ka nebūt nav nepieciešams plānošanas dokuments uz 100 lappusēm, bet valstij ir jāiezīmē iespējamie risinājumi, uz kurieni virzāmies, un tiem jāpieskaņo atbilstoši grozījumi.

Jāmaina attieksme

«Pārmaiņas ir vajadzīgas. Pirmām kārtām jāmaina attieksme tiesību normu piemērošanā, kur būtībai jāprevalē pār formu. Tas ir stūrakmens ļaunprātīgo maksātnespējas procesu novēršanā. Normatīvais regulējums ir jāturpina pilnveidot, taču tikai pamatota izvērtējuma rezultātā,» saka ĀIPL tiesu sistēmas efektivitātes darba grupas vadītājs Māris Vainovskis. Viņaprāt, noteikti nepieciešama pozitīvo piemēru uzteikšana. «Ventspils pilsētas tiesa atzinusi par fiktīvu kreditoru 35 miljonu apjomā, kas bija mākslīgi konstruēts, lai pārbalsotu banku – nodrošināto kreditoru,» stāsta M. Vainovskis. Taču valsts maksātnespējas procesā joprojām nenodrošinot pietiekamu aizsardzību investoriem un kreditoriem: «To var var labot ar attieksmes un pamatotu normatīvu maiņu,» tā M. Vainovskis.

Ātrāk un efektīvāk

«Maksātnespējas jomā svarīgākie ir divi uzstādījumi – lai iespējami lielāks aktīvs paliktu ekonomikā un process notiktu maksimāli ātri. Pēc šiem kritērijiem arī starptautiskā līmenī vērtē maksātnespējas procesu un salīdzina valstis,» uzsver LTRK prezidents Aigars Rostovskis. Viņš norāda, ka maksātnespējas procesa mērījums ir ietverts reitingā, kas norāda uz investīciju pievilcību konkrētā valstī. «Potenciālajiem investoriem *Doing Business* indekss ir būtisks. Un, ja katrs parametrs *Doing Business* reitingā ir maksimāli efektīvs, valsts dod signālu, ka konkrētā biznesa vide ir pievilcīga un līdz ar to investīciju būs vairāk. Maksātnespējas lieta Latviju šajā reitingā velk uz leju,» savu pozīciju skaidro A. Rostovskis. Viņš norāda, ka maksātnespējas procesi pašlaik nenotiek tā, kā vajadzētu, jo aktīvs bieži vien tiek «saplosīts». Viņš minēja Vācijas piemēru, kur bieži vien darbinieki pat neesot jutuši (zinājuši), ka uzņēmums ir bijis maksātnespējīgs, jo saimnieciskā darbība nav apstājusies un maksātnespējas process bijis ļoti ātrs un efektīvs.

> Potenciālajiem investoriem *Doing Business* indekss ir būtisks. Un, ja katrs parametrs *Doing Business* reitingā ir maksimāli efektīvs, valsts dod signālu, ka konkrētā biznesa vide ir pievilcīga un līdz ar to investīciju būs vairāk. Maksātnespējas lieta Latviju šajā reitingā velk uz leju,
>
> **Aigars Rostovskis**, LTRK prezidents

Laiks prasa mainīties

«Grozījumi Maksātnespējas likumā ir vajadzīgi. Vispirms jādefinē cits sasniedzamais mērķis – nevis ātrāk likvidēt, bet gan mēģināt reanimēt maksātnespējīgos uzņēmumus, cik vien tas iespējams, jo pašreizējā prakse lielākoties rāda, ka likvidācijas rezultātā pazūd gan darbavietas, gan nodokļu ieņēmumi. Un otrs mērķis – padarīt maksātnespējas procesu efektīvāku,» neklātienē piekrīt Latvijas Universitātes mācībspēks Ilmārs Punka. Viņš atgādina, ka aptuveni 85% visu kreditoru prasījumu netiek apmierināti, bet vajadzētu būt otrādi: ka atgūti 85% visu prasījumu. «Situācija ir mainījusies, jo tas, kas bija pirms četriem gadiem, kad krīzes iespaidā vajadzēja maksimāli ātri un par katru cenu izpārdot aktīvus, ir pagātne; tagad svarīgi būtu fokusēties uz maksātnespējīgo uzņēmumu sanāciju, cik vien tas iespējams,» uzsver I. Punka.

TAP neatbilst

«Ir idejas, kuras pašlaik nestrādā un izmaiņas maksātnespējas nozarē ir vajadzīgas,» atzīst arī Latvijas Komercbanku asociācijas padomnieks Kazimirs Šļakota. Viņš kā būtisku problēmu esošajā regulējumā saredz tiesiskās aizsardzības procesa (TAP) nefunkcionēšanu atbilstoši nepieciešamajam mērķim – grūtībās nonākuša uzņēmuma maksātspējas atjaunošanai. «TAP nestrādā tajā virzienā, kam ir paredzēts, respektīvi, grūtībās nonākuša uzņēmuma maksātspējas atjaunošanā. Iespējams, ka jārunā par tādu procesu kā restrukturizācija, parādu daļēja samazināšana, ja kreditori spēj vienoties, taču tad ir jautājums par nodokļu administrācijas pozīciju – nekādā gadījumā nekad un neko nesamazināt,» skaidro K. Šļakota. Problēmas rada arī kopējo datu neesamība – cik lieli aktīvi bija, sākot maksātnespējas procesu, cik atgūts, cik lielas bijušas procesa izmaksas, cik liela administratora atlīdzība. «Priecē, ka vismaz ar 2016. gadu Tieslietu ministrija ir paredzējusi, ka MNA šādus datus savāks. Tad arī varēsim ieraudzīt patieso ainu,» atzīst K. Šļakota. Viņaprāt, jautājumi, kas saistīti ar uzņēmējdarbības atjaunošanu un administratora atlīdzības noteikšanu, normatīvajā regulējumā būtu jāpamaina.

Pārmaiņas nobriedušas

«Ja visus lietotājus esošais maksātnespējas regulējums apmierina, tad nekādas izmaiņas, protams, nav nepieciešamas. Vienlaikus jau ilgāku laiku ir dzirdams, ka pašreizējais regulējums īsti neapmierina nevienu – ne valsti, ne uzņēmējus (kreditorus), arī daļu administratoru ne. Tieši tāpēc pievienojos Valsts kontroles un ĀIPL pārstāvju teiktajam, ka katrā procesā ir sava specifika, kā to vadīt, – vispirms identificē problēmas un tad attiecīgi rīkojas. Ja ilgstoši redzam, ka maksātnespējas procesā ir problēmas, tās ir pareizi jāidentificē un pareizi jāatrisina,», secina Latvijas Sertificēto maksātnespējas administratoru asociācijas (LSMAA) valdes priekšsēdētājs Olavs Cers. Viņš norāda, ka pašlaik ne tikai maksātnespējas, bet arī citās jomās notiek «spaiņa liešana uz ugunskura». Proti, tiklīdz izskan signāls ar neapmierinātību par kāda procesa norisi, notiek haotiskas, no konteksta izrautas izmaiņas, lai konkrētā problēma uz mirkli atkāptos, taču jau nākamajā brīdī tā turpat tuvumā atsākas ar vēl lielāku intensitāti.

«Maksātnespējas procesā ir nepieciešamas revolucionāras pārmaiņas, jo, kā jau minēja A. Rostovskis un M. Vainovskis, kreditoriem ir pārāk maz tiesību un kreditori nevar šo procesu sekmīgi pārvaldīt. Likumam jābūt rakstītam kreditoru interesēs, un arī administrators darbojas viņu interesēs. Nevar būt tā, ka kreditori tikai noskatās, kā rīkojas administrators. Kreditoram jābūt saimniekam, kurš pasaka, kā konkrēto aktīvu pārdos,» uzsver O. Cers.

«Likumā jau tā ir ierakstīts, bet praksē diemžēl ne vienmēr tā notiek,» piekrīt K. Šļakota. «Tas nozīmē, ka normu piemērošana ir neatbilstoša,» reaģē O. Cers. Viņš arī jautā: vai pašlaik varam iztikt tikai ar likuma piemērotāju «audzināšanu» vai tomēr vajadzīgi kardināli grozījumi esošajā likumā, vai varbūt nepieciešams pilnīgi jauns likums, kurā, piemēram, diskusijā pieminēto TAP ne tikai nosaukt citādi – par restrukturizāciju, bet arī ieviest citādu saturu un tādējādi arī būtību?

> No vienas puses, ir kreditori, kuri saka – mums vajag atgūt iespējami vairāk naudas (parāda), bet, no otras puses, ir Maksātnespējas administrācija, kas administratoram raksta brīdinājumus, ka noteiktajā termiņā – sešu mēnešu laikā – viņš nav spējis pabeigt konkrētā uzņēmuma maksātnespējas procesu,
>
> **Olavs Cers**, Latvijas Sertificēto maksātnespējas administratoru asociācijas valdes priekšsēdētājs

Ātrums vs kvalitāte

O. Cers arī uzsver, ka vispirms būtu valstiskā līmenī jāsaprot, kas maksātnespējas procesā jāsasniedz un nākamais ir jautājums, kas jādara administratoram, lai to pilnvērtīgi sasniegtu.

«No vienas puses, ir kreditori, kuri saka – mums vajag atgūt iespējami vairāk naudas (parāda), bet, no otras puses, ir Maksātnespējas administrācija, kas administratoram raksta brīdinājumus, ka noteiktajā termiņā – sešu mēnešu laikā – viņš nav spējis pabeigt konkrētā uzņēmuma maksātnespējas procesu. Un situācijā, kad administrators ir nolēmis tiesāties par līdzekļu atgūšanu, puse laika viņam jāvelta tiesvedībai un otra puse – paskaidrojumu un atskaišu rakstīšanai MNA, kāpēc viņš tiesājas un nepabeidz maksātnespējas procesu noteiktajā termiņā,» patlaban lielāko pretrunu, ko palīdzētu novērst valstiska līmeņa maksātnespējas politikas dokuments, iezīmē O. Cers.

«Administratoru vidū dzirdam diskusiju, vai līdzīgi kā zvērināti advokāti, zvērināti notāri, zvērināti tiesu izpildītāji arī administratori nebūtu ieliekami šādā rāmī – tiesu varai piederoša juridiska profesija,» vēl vienu iespējamo izmaiņu virzienu rāda O. Cers.

DB rīkotajā diskusijā, kas veltīta maksātnespējas problēmām, uzņēmēji, tajā skaitā ārvalstu investori, Valsts kontrole, kā arī paši administratori norādīja uz vairākiem problēmu aspektiem maksātnespējas procesā, kuru efektīvam risinājumam sākotnēji būtu nepieciešams pilnvērtīgs informācijas apkopojums un uz tās pamata skaidri definēts nozares politikas dokuments ar konkrētiem sasniedzamajiem maksātnespējas procesa mērķiem.

FOTO - VITĀLIJS STĪPNIEKS, DIENAS BIZNESS

> Jāpārtrauc izdarīt grozījumi normatīvajos aktos un jāpārtrauc jaunu likumu ražošana, veco likumu uzlabošana kosmētiski vai revolucionāri, jāsāk domāt par to, kāpēc likums nestrādā, bet bez visaptverošiem datiem to nevar izanalizēt. Arī administratori ir nostādīti ķīlnieku pozīcijā,
>
> **Ilze Znotiņa**, Ārvalstu investoru padomes Latvijā Maksātnespējas darba grupas vadītāja

Valstij svarīgais

«Revīzijā konstatējām, ka 26% no tiem procesiem, kurus vērtējām, informācija nebija pilnīga,» informē Valsts kontroles padomes locekle, Otrā revīzijas departamenta direktore Ilze Grīnhofa. Viņa uzskata, ka tieši skaidras nozares politikas trūkums ir priekšnoteikums samilzušajām problēmām. «Kā jau uzsvēra diskusijas dalībnieki, nosauktās problēmas nevar atrisināt, kamēr nav skaidra virziena, kas ir būtiski valstij – kreditoru intereses vai arī parādnieka liktenis. Tieši tāpēc vispirms būtu svarīgi definēt, ko vēlamies sasniegt, un pēc tam visi normatīvie regulējumi jāvirza šī mērķa sasniegšanai. Datu trūkums sakņojas apstāklī, ka nekad taču nav bijis noteikts, kādi tieši rezultāti ir jāuzrauga. Ir tikai ziņas par to, cik procesu uzsākts, bet nav analīzes, kā šis process ir norisinājies,» saka I. Grīnhofa.

Atzīst nepilnības

Tieslietu ministrijas valsts sekretāra vietniece Laila Medina pretēji Valsts kontroles un uzņēmēju organizāciju pārstāvjiem nepiekrīt, ka maksātnespējas politikas mērķis nebūtu noteikts. «Tas ir definēts likuma pirmajos pantos,» viņa saka. Lai gan, viņasprāt, revolucionārās izmaiņas maksātnespējas likumā nav nepieciešamas, tajā pašā laikā tomēr varot piekrist, ka nav precīzu rādītāju, kā tiek mērīta pašreizējā situācija un uz ko būtu jātiecas. Viņa neslēpj, ka daudzas diskusijas laikā izskanējušās piezīmes ir pamatotas, un tieši tāpēc Tieslietu ministrijā jau notikusi pirmā Maksātnespējas likuma grozījumiem izveidotās darba grupas sēde. Valdībai esot paredzēts iesniegt dokumentu, kurā vēlreiz būtu fiksēti maksātnespējas mērķi, tos detalizējot un nostiprinot līdzās Maksātnespējas likumam, lai fiksētu esošo situāciju un nākotnē sasniedzamos mērķus. Kā pamatprincipu L. Medina min gan aktīvu atgūšanu ekonomikā, gan procesa ātrumu, kā arī abu šo pamatprincipu salāgošanu, uz kuru šābrīža pretrunām norādīja O. Cers. «Jāsaprot, kas ir labāk, – ātrs process, bet mazāk atgūtas naudas, vai mazliet ilgāks process, toties vairāk atgūto līdzekļu? Kas ir izdevīgāk ekonomikai? Tas nav viegls jautājums,» secina L. Medina. Viņa arī aicināja visas ieinteresētās puses līdzdarboties dokumenta izstrādes procesā un iesniegt savus priekšlikumus.

«Ir definēti rīcības virzieni un atsevišķi grozījumi Maksātnespējas likumā būs nepieciešami, jo likumdevējs patlaban nav tik detalizēti noteicis, kā mums, šķiet, vajadzētu. Ceram šos precizējumus samazināt līdz minimumam un vairāk neskaidros jautājumus risināt ar vadlīniju, diskusiju, apmācību starpniecību, skaidrojot tās likuma normu piemērotājiem, un uzmanību veltīt tieši politikas dokumenta izstrādei,» ieceres atklāj L. Medina. Esot plānota arī vispārīga 2000 uzņēmēju aptauja par Maksātnespējas likuma darbību, savukārt kopā ar SVF tikšot izstrādāti rezultatīvie rādītāji un indikatori, kādus atbilstoši labākajai pasaules praksei vajadzētu iestrādāt MNA elektroniskās uzskaites sistēmā datu vākšanai un secinājumu apkopošanai.

Lēnām pār tiltu

«Nozares politikas dokumentam būtu jābūt, un savulaik tāds arī bija – turklāt veseliem desmit gadiem, taču ekonomiskā krīze piespieda veikt grozījumus maksātnespējas jomā bez rūpīgas izpētes un pamatojuma,» atzīst Saeimas Juridiskās komisijas priekšsēdētājs Gaidis Bērziņš. Viņaprāt, ilgtermiņa maksātnespējas politikas dokumentā vajadzētu ietvert arī esošā regulējuma monitoringu, lai saprastu problēmas, gan arī sniegtu risinājumus. Tāpat joprojām neskaidrs esot jautājums par administratoriem un to uzraudzību, jo tieslietu ministrs Dzintars Rasnačs esot izteicies par sava veida pārejas periodu, taču, pēc G. Bērziņa domām, būtu jāsaprot, uz ko tieši tad plānotā pāreja notiks.

«Izmaiņas ir vajadzīgas tikai tad, ja tās ir nepieciešamas,» līdzīgi kā O. Cers, uz jautājumu, vai Maksātnespējas likumā ir vajadzīgi grozījumi, atbild G. Bērziņš. Viņaprāt, svarīgāk ir izvērtēt to izmaiņu ietekmi uz maksātnespējas procesa uzlabošanu, kas ir spēkā no 2015. gada marta. «Ir pagājuši tikai daži mēneši, un tas ir pārāk īss laiks, lai varētu adekvāti novērtēt pārmaiņu ietekmi. Vērtēt varētu nākamā gada pavasarī – gadu pēc grozījumu spēkā stāšanās,» savu pozīciju skaidro G. Bērziņš. Viņa pieredze liecinot, ka, likuma normas piemērošanai praksē nostabilizējoties, visbiežāk arī rodoties skaidrība par tās efektivitāti, bet, bieži tās mainot, parādās lielāka interpretācijas iespējamība un vairāk neapmierināto.

Māris Ķirsons